

אשמת גרמניה

התיאטרון הכוריאוגרפי הפוליטי של הנס קרסניק בברמן

הנס קרסניק
הוא מאתם אנשים,
שאינם סובלים
אי-צדק ואכזריות
ללא תגובה.
הוא כועס
על החברה המודרנית,
ובפרט על הנעשה
בארץ בה הוא חי ויוצר
- גרמניה

מאת גיורא מנור

הוא נולד בשנת 1939 באוסטריה, ממש על הגבול עם סלובניה השכנה. כשהיה בן שלוש, באו פרטיזנים יוגוסלבים לכפר, תפסו את אביו, שהיה אז חייל ב"יורמאכט" הגרמני, וירו בו לעיני הילד. כך החלו חייו של הנס קרסניק, אחד היוצרים החשובים ביותר בתיאטרון-המחול הגרמני החדש, הידוע בעולם אולי פחות מפניה באוש או ריינהילד הופמן, אבל אינו נופל מהן במקוריותו ועוצמת יצירותיו.

עשרים וחמש שנים אחרי התחלת עבודתו, הוא עדיין איש שנוי במחלוקת. כל פרמיירה שלו מעוררת הדים חזקים, כי הוא אדם מודע מאוד לפוליטיקה, והתיאטרון התנועתי שלו חריף וקיצוני היום, ממש כפי שהיה בימי נעוריו

שעה שיצר את הכוריאוגרפיה הראשונה שלו, בשנת 1967, קרא לסגנון שיצר "תיאטרון כוריאוגרפי", להבדיל אותו מ"תיאטרון המחול". מנהלו של התיאטרון העירוני בעיר ברמן הזמין את הנס קרסניק לעבוד אצלו, ושם הוא נשאר עשר שנים, עד שעבר להיידלברג, ורק לפני שנתיים שב לברמן.

גם כיום, עשרים וחמש שנים אחרי התחלת עבודתו, הוא עדיין איש שנוי במחלוקת. כל פרמיירה שלו מעוררת הדים חזקים, כי הוא אדם מודע מאוד לפוליטיקה, והתיאטרון התנועתי שלו חריף וקיצוני היום, ממש כפי שהיה בימי נעוריו.

נושא הבכורה שלו בעונה שעברה היה הטרוויסטית אולריקה מיינהוף, מ"קבוצת באדר-מיינהוף", הידועה לשימצה. היא התאבדה בכלא, ויש הסבורים שפשוט חיסלו

אותה שם.

מכל מקום, קרסניק אינו מתעניין במותה, אלא עוסק בשאלה המסקרנת, איך הפכה אשה משכילה, עיתונאית מוכשרת ומצלחה, לשותפתם של טרוריסטים אכזרים, שחטפו אנשים והרגו אותם ללא רחמים. והוא מגיע למסקנה, שהאשם האמיתי היא גרמניה של היום, השמנה והשבעה, שאינה מסוגלת להתמודד התמודדות אמיתית עם עברה הנאצי.

"אולריקה מיינהוף" של קרסניק הוא מופע מדהים, מזעזע, עצוב מאוד - ובכל זאת מריע הקהל הצעיר מאוד הממלא את אולם התיאטרון העירוני של ברמן ומוחא כפיים עשירים דקות אחרי הסיום. כי מה שקרסניק עושה טוב מכל עמיתיו, הוא לגעת בעצבים הרגישים של הקהל שלו, ולא לעטוף את מה שיש לו לומר במחלצות של כוריאוגרפיה לשמה. סמליו של קרסניק אינם אופנים בסודיות ודימויים "פרטיים". הוא פועל ישירות על עצבי הצופים שלו, לעתים באקזריות.

בפעם הראשונה נתקלתי בעבודתו בשנת 1973 בווינה, שעה שבוצע שם באלט משעשע מאוד שלו. (בעיני, מכל מקום; הוא הרגיש מאוד את עמיתי למקצוע, שראו בו ממש פגיעה במלכות...). קרסניק הוזמן להכין שם את גירסתו שלו ל"אגם הברבורים" עמוס המסורת, שהפך אצלו ל"אגם הברבורים בע"מ".

בתמונה הפותחת, המתארת את יום-הולדתו ה-21 של הנסיך, בהתאם לליברט המקובל, מקבל הנסיך במתנה טנק-צעצוע, המופעל בשלט רחוק, ומתפתח מחול-לשניים בין הנסיך והטנק. אני ראיתי רעיון זה כמבריק וחצוף. בגירסה המקורית, על הנסיך שהגיע לפרקו לבחור לו, סוף סוף, נסיכה, אותה יישא לאשה. אבל הנסיך פוסל את כל המועמדות. אצל קרסניק, כל נסיכה שנפסלה, פשוט נזרקת על

ערימת גופות של נסיכות לא-ראויות... והנסיך מעדיף את חברת חבריו ויוצא איתם לצייד, כמו במקור הרוסי המוכר. האגם מופיע אצלו על רקע ארובות בתי-חרושת עשנות. ולבסוף, במקום הפי-אנד שמיימי ורומנטי, נופלים הכל אל דות התזמורת, שגם ממנו עולה עשן הזיהום הסביבתי.

קרסניק היה אז בראשית דרכו, בן-איכרים שהגיע אל התיאטרון כמעט במקרה, כסטטיסט ואחר כך כרקדן מן השורה בבאלט. עבודתו על "אגם הברבורים" היתה אולי הניסיון האישי שלו למרוד במסורת הבאלט, יותר מאשר הגד פוליטי ממש.

תפקידו של ה"אינטנדנט" בגרמניה, תוארו של מנהל תיאטרון, המקביל לתואר מנכ"ל, אינו אדמיניסטרטיבי בעיקרו, כמו אצלנו

אבל כבר בשנת 1968 יצר את המופע שלו "גן-עדן?", שעסק בהתנשקות במנהיג הסטודנטים רודי דוטשקה.

תפקידו של ה"אינטנדנט" בגרמניה, תוארו של מנהל תיאטרון, המקביל לתואר מנכ"ל, אינו אדמיניסטרטיבי בעיקרו, כמו אצלנו. וכשם שהוזמן קרסניק לברמן על ידי אינטנדנט מרחיק ראות, כך עבר ב-1978, עם המנהל הכללי פטר שטולצנברג, להיידלברג, שם פיתח את "התיאטרון הכוריאוגרפי" שלו.

"אני מתבייש עד היום"

לאחר המופע בברמן, ישבנו בקניטנה של התיאטרון, וקרסניק שתה בירה ודיבר. ושוב,

ממש כמו בשיחותינו הקודמות, חזר לאשמתה של גרמניה מימי מלחמת העולם השנייה. למרות שהיה באותם ימים פעוט, ואיבד את אביו (לאחר המלחמה זוכה האב רטרוספקטיבית מכל אשמה של השתייכות למפלגה הנאצית), הוא לקח ממני לבסוף את תיק החומר שקיבלתי על תיאטרוננו, שלף עט וכתב על העטיפה: "אני מתבייש עד עצם היום הזה...".

אשמת-גרמניה היא הנושא החוזר ומפיע בעבודות רבות שלו, כגון ב"דו-שיח משפחתי" ("Familiendialog"), שראיתי בשעתו בהיידלברג. שם, במסיבת תזונה-הזהב של הוריהם, מביאים האח והאחות לשולחן הסעודה מתנה מזויעה: את מדי ה-S.S הישנים של האב, שהיו חבויים בעליית-הגג.

הוא לקח ממני לבסוף את תיק החומר שקיבלתי על תיאטרוננו, שלף עט וכתב על העטיפה: "אני מתבייש עד עצם היום הזה..."

קרסניק, הגוי הגמור, ביקר כבר יותר מפעם בארץ, ומתעניין בנעשה אצלנו. הוא לא מאמין שיצליח להביא את להקתו לסיור-מופעים בישראל, כי "משרד החוץ בבון תמיד מצליח למנוע את הייצוא הזה...". הוא אומר.

אשפה ואכזריות

מרביתם לכתוב כיום על מהומות גלוחי-הראש במזרח גרמניה לשעבר והתנפלויותיהם על זרים. איני סבור, שיש באמת סכנה כלשהי לתחיית הנאציזם או הלאומנות הגרמנית. איחוד שתי הגרמניות, לא רק שאינו מגביר את סכנת שאיפות ההשתלטות על אירופה מצד יורשי הרייך השלישי, אלא אף מפרק את אחד ממוקדי המטרות והתסכול, שעלולים היו להוות דלקת ממאירה בגוף המדינה הגרמנית.

המופע הטרי ביותר של קרסניק עוסק ישירות במצב החדש שנוצר יש בו ניתוח מרתק של "המצב הגרמני" כיום.

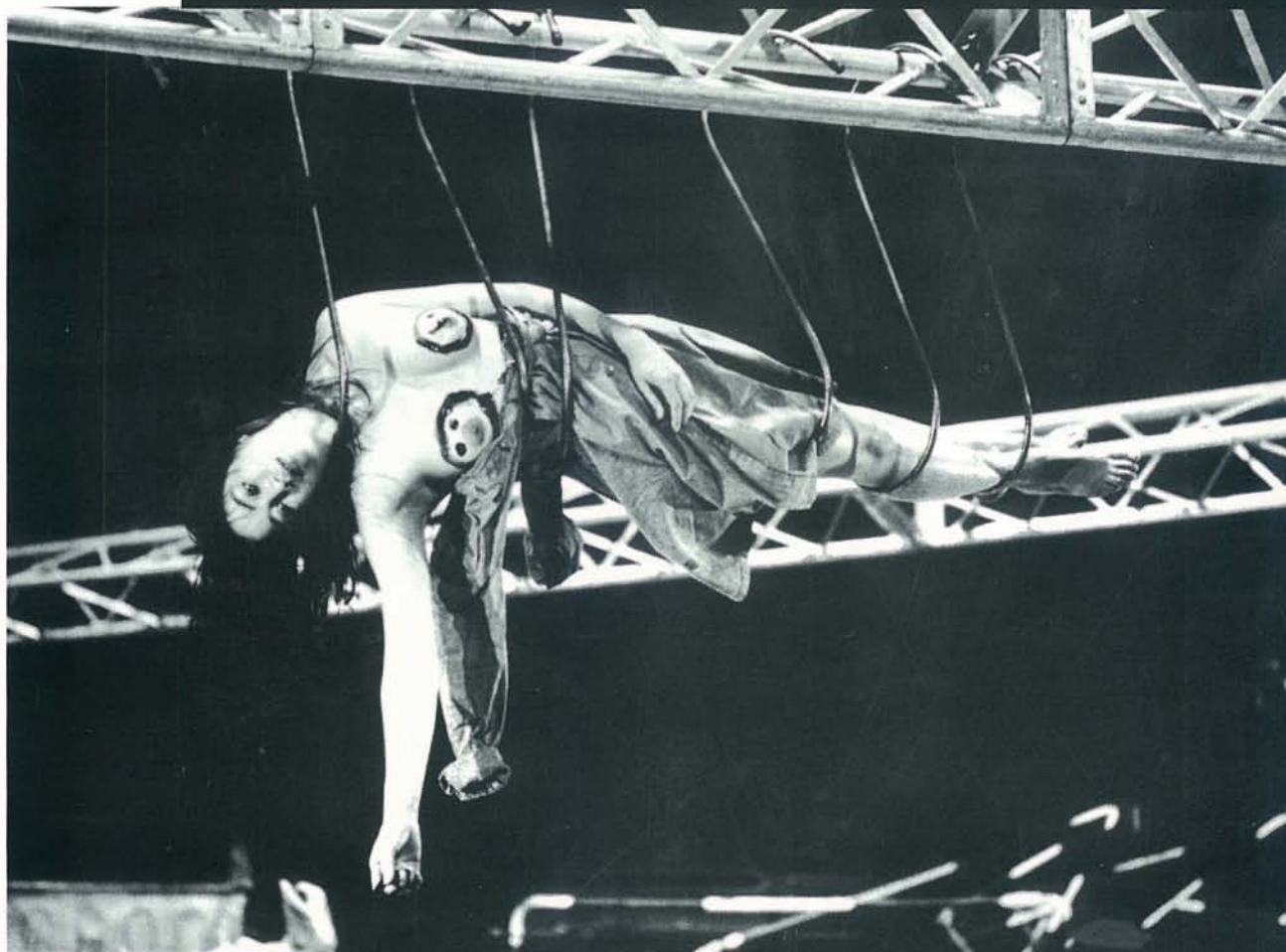
"תזזית"

"המפנה" - "WEDEWUT"

בשנת 1990 יצא לאור ספרון דק מאת גינטר גאוס, מי שהיה - בהעדר שגרירות רשמית של גרמניה המערבית - "הנציג הקבוע" של בון בברלין המזרחית, מעברה השני של החומה. כבר כיום נשמעים כל התארים הללו, "גרמניה המזרחית" ו"חומת-ברלין" כאנכרוניזמים מלפני המבול. ספרו של גאוס אינו התקפה פרועה נגד המשטר הקודם במה שהיה גרמניה הקומוניסטית, אלא זכרונות אישיים, אפילו אינטימיים.

דווקא פרא-האדם קרסניק, ה"צעיר הזועם" הנחצי בן ה-53, מצא בספרון חומר לעבודתו החדשה, שבכורתה התקיימה בינואר השנה. כדרכו, המופע שלו מלא סצינות שנועדו לזעזע.

למשל, באחת הסצינות מופיע מי

הרקדנית לילאנה סאלדאנה בתפקיד אולריקה מיינהוף. Dancer Liliana Saldana in the role of Ulrike Meinhof

מתוך "אולריקה מיינהוף" בתיאטרון העיר ברמן
"Ulrike Meinhof", the Bremen Municipal Theatre

שהיה ראש המשטר הקומוניסטי, אריך הונקר (שהורשה לאחרונה להגר לדרום-אמריקה, משהופסק משפטו מסיבות גיל ובריאות לקויה). מולו ניצב קצין-S.S. במדים שחורים, קורע מגופו של המנהיג את בגדיו, דוחף לו בלי רחמים ביצים אמיתיות, בלתי מבושלות, לתחתוניו ומועד אותן.

מולו ניצב קצין-S.S. במדים שחורים, קורע מגופו של המנהיג את בגדיו, דוחף לו בלי רחמים ביצים אמיתיות, בלתי מבושלות, לתחתוניו ומועד אותן

התרחשויות אלימות שכאלה כמובן שאינן בנמצא בספרו של הדיפלומט גאוס... רקדניו של קרסניק לועסים ויורקים תפוחי-עץ. תפוחי-אדמה מתגלגלים על הבימה. והחומה נופלת, "מערביים" פולשים אל התזמורת. ומתגללים גלוחי-הראש, אנשי בגדי העור, ומתנפלים על אשה, המואשמת בתמיכה במשטר הישן. על גופה הנאה, העירום, הם כותבים את ראשי-התיבות של המפלגה הקומוניסטית ואת שמה של מדינה שכבר איננה עוד, "D.D.R."

במופע "אולריקה מיינהוף" מטפל קרסניק בתקופה אחרת, הנראית כיום רחוקה. המאורעות ההיסטוריים האדירים, להם היינו עדים בשנתיים-שלוש האחרונות, קדמו להם ימים אחרים.

טרורזם וזלילה

גבוה מעל לקהל יושבת לה אולריקה (שלוש רקדניות מתחלפות ומגלמות אותה במשך המופע), וכותבת על מכונת-הכתיבה את מאמריה. במשך המופע היא שבה ומעיפה את הכרוזים שלה, בדמות ציפורי-נייר או גליונות משוכפלים, מעל לראשי הצופים, והמנשרים הללו נוחתים בחיקם. כך הצליח קרסניק להפוך פעולה "בלתי נראית" כעיסוק בכתיבה עיתונאית, למחווה בימתית מובהקת - ובכגון אלה כוחו רב.

גם שונאיו - הרבים למדי - וגם תומכיו הנלהבים מאוחדים בדעה, שהוא יוצר רגיש, שאינו מרחם על הצופים, או על הרקדנים שלו

וכשאולריקה (שנייה) צועדת דרך הקהל אל הבימה, והמסך - שהקרנה הפכה אותו לדגל גרמני ענק - נפתח, אנו רואים על הבימה את הלהקה כולה עסוקה בזלילה חולנית של המבורגרים בלחמניות, מתוך קופסאות קל-קר אופייניות. הגברים והנשים הלבושים היטב לועסים, יורקים וזוללים, מקיאים וזוללים שוב את הגיאנק-פוד האמריקאי, עד שהבימה כולה הופכת לערימת-אשפה.

המודעות לשמירת הסביבה חזקה כיום מאוד באירופה. עברה חלפה תקופת "תרבות האריזה" הפזרנית; כיום, אם לא תדרוש זאת במפורש, לא יעטפו לך דבר בחנות ולא יכניסו הכל לשקית פלסטיק, מבלי שתשלם כמה פרוטות נוספות עבור האריזה. ערימת אשפת-השפע שאצל קרסניק היא כבר בגדר הגד חברתי עכשווי. ואז נכנסים לבימה כמה "מפגינים", בדמות שונאי הזרים החדשים, הנושאים שלטים שעליהם נכתב "גרמניה גרמנים". השלטים הופכים למטאטאים,

שבעזרתם מטאטאים המשתתפים במופע את האשפה שנותרה אחרי הזלילה ישר לעבר הצופים, והשרידים המגעילים של ההמבורגרים נופלים מן הבימה אל רגליהם של היושבים בשורה הראשונה.

תולדות חייה של אולריקה מיינהוף הם רק בגדר סיפור-מסגרת, שהיוצר מניח שהוא מוכר לצופים. כך, למשל, היא זונחת בסצינה מזעזעת את שני ילדיה:

לבימה מוכנסת קופסת קרטון, שאליה קשורים שני בלונים, ועליהם מצויירים פני ילדים. הרקדנית השלישית, המופיעה כאולריקה, נכנסת לבימה, קרבה אל הבלונים ומאמצת אותם אל לבה בכוח רב, עד שהם מתפוצצים מרוב אהבה... זהו רגע מזעזע יותר מכל מלה מושמעת.

לבסוף, כשאולריקה מוכנסת לבית-הסוהר, נכנסים לבימה מספר אנשים לבושים בבגדי-מגן ועל ראשיהם מסכות בעלות חלון אפל במרכזן, בדומה למסכות שבשימוש רתכים במסגריה.

אלא שבידיהם לא מכשירי-ריתוך, אלא מרססים ידניים. ליד הקיר האחורי מעמידים את האסירים, עירומים, והשומרים במסכות האימתניות מתזים על גבותיהם החשופים את נוזל החיטוי. רגע אכזרי, בימתי מאוד.

התיאטרון הכוריאוגרפי של הנס קרסניק הוא תיאטרון חזותי אמיתי. יצירותיו הן מהסוג שאי אפשר להשאר אדיש כלפיהן

אחרי המקלחת הזאת מוכנסת אולריקה בדמות נערה זעירה ועירומה לבימה, ושני שומרים תולים אותה על גבי וויס על מסגרות ברזל היורדות ממעל, כאילו היתה בהמה שחוטה באיטליו. כמובן לא יכולתי שלא לחשוב על ווי-הקצבים, עליהם הוצאו להורג הקושרים נגד היטלר, בחודשים האחרונים של מלחמת העולם השנייה.

אפשר כמובן להמשיך ולתאר עוד ועוד סצינות מזעזעות מתוך המופע, שיש בו באמת מהקאתרזיס, אותו מירוק וזיקוק הנשמה, שהתיאורטיקנים של התיאטרון כה מרבים לדבר על אודותיו, אבל רק לעיתים רחוקות ביותר אתה חש בו באמת בשעת מופע.

התיאטרון הכוריאוגרפי של הנס קרסניק הוא תיאטרון חזותי אמיתי. יצירותיו הן מהסוג שאי אפשר להשאר אדיש כלפיהן. גם שונאיו - הרבים למדי - וגם תומכיו הנלהבים מאוחדים בדעה, שהוא יוצר רגיש, שאינו מרחם על הצופים, או על הרקדנים שלו. ואולי יש גם בנחרצות וקיצוניות זאת משהו מאותו "אופי גרמני", שגרם בעבר סבל כה רב לאנושות.

יוהאן קרסניק Johann Kresnik

